

UMORNA POTRAGA ZA ZLATNIM DOBOM

PREMIJERE

Nova zemlja

MEĐUNARODNA
SCENA

(Miroslav Krleža, *Kristofor Kolumbo* i Ivana Sajko, *Europa*)

Redatelj Ivica Buljan

ONI KOJI
DOLAZE...

Crnogorsko narodno pozorište

Premijera: 22. prosinca 2005.

AKTUALNOSTI

DRUGA
STRANA

Sretne su okolnosti spojile dramu *Kristofor Kolumbo* barda hrvatske književnosti Miroslava Krleže i dramski tekst *Europa* (*Monolog za majku Courage i njezinu djecu*) u suvremeni scenski projekt *Nova zemlja*, premijerno izveden 22. prosinca 2005. godine u podgoričkom Crnogorskom narodnom pozorištu, snažnoga autorskog i režijskog pečata Ivica Buljana.

VOX
HISTRIONIS

IZ POVIJESTI

TEORIJA

NOVE KNJIGE

DRAME

Naime, rečena drama iz rane Krležine faze, ekspresionističke i eksperimentalne, nastale 1917. godine (iz približno istoga vremena datiraju i *Kraljevo* te *Michelangelo Buonarrotti*), u kojoj prevladavaju vitalistički heroji zatečeni u grotesknim karnevalizacijama, te *Europa* iz 2004. godine, po mnogočemu avangardno tekstualno tkivo iznimne performativne snage, dijele, među inim, i sličan kazališni problem. U oba slučaja riječ je o tvrdom orahu za kazališno insceniranje koje biju glas hermetičnih i neprohodnih tekstova, no zajednički im je kazališni nerv duboko upisan u dramsko tkivo. Tako je *Kristofor Kolumbo* praižveden tek četrdeset godina nakon nastanka u Beogradskom dramskom pozorištu, ali u kolektivnom je pamćenju kazalištaraca, dakako, najprisutnije teatarsko čitanje tog predložka Georgija Para u kulturnoj dubrovačkoj predstavi. Ni *Europa* Ivane Sajko (metafora otete i silovane grčke božice te našega kontinenta) nije, što se izvedaba tiče, najbolje prošla (baš kao što

je to u tuzemstvu slučaj s ostalim djelima te iznimno nadarene kazališne umjetnice), a u crnogorskoj izvedbi doživjela je "svojevrsnu" praižvedbu. S druge pak strane Buljan je spontano osjetio "prirodnu" sličnost između avangardnog "Kristofora Kolumba" (sa svim mogućim dramski upisanim poigravanjem s rasvjetom, zvucima, instrumentalnom podlogom, jurnjavom i tučnjavama te likovima koji izgovaraju deklamatorske političke proglašenja) i politički angažirane *Europe* koja se pojavljuje, kako to točno dijagnosticira Lada Čale Feldman, u "životodavnoj funkciji, kao i prirodom i kulturom ozakonjena, posvećena, brižna i sućutna majka-hraniteljica, koja bi se mogla protumačiti i kao modernistički idealizirana 'zemlja', koja se kani krvavo osvetiti svojim upornim civilizacijskim posvajanjima".

Krleža Buljana zanima, kako je sam zabilježio u programskoj knjižici predstave, kao lučonoša hrvatske avangardne umjetnosti i politike, kao umjetnik s ljudskom sviješću koji iz vremena legaliziranog kriminala sa svojim Kolumbom odlazi u daleku budućnost u kojoj će čovjek čovjeku biti čovjek. Osim toga tema "otkrivanja" nove zemlje u Crnoj Gori je politički iznimno aktualna, posebice u trenutku kad se bore za svoju neovisnost i brži ulazak u Europu.

Projekt *Nova zemlja* nastao je kao rezultat suradnje Ivice Buljana (koji preferira literarno "suhe" tekstove pa su mu autori od Seneka, do Cvetajev, Pasolinija ili Jelinek uzbudljiviji od realističnih linearnih tekstova) s Branislavom Mićunovićem (direktor CNP-a) i Branimirom Popovićem (umjetnički ravnatelj CNP-a) još u vrijeme dok je bio ravnatelj Drame splitskoga HNK-a. U te četiri godine, to kazalište je gostovalo u Podgorici s predstavama *Baš Beton*, *Gospoda Glembajevi* i *U agoniji*. Već su tada razgovarali o eventualnoj Buljanovoj režiji, ali on nije želio doći s hrvatskim tekstom jer bi mu to "zbog bliskosti, a i zbog razdvojenosti dviju sredina i kultura" izgledalo kao kakav "sitni balkanski kolonijalizam". S obzirom da Krleža odavno nije bio na repertoaru CNP-a, on je bio pravi izbor. Krleža je Buljana doveo do teksta *Europa* Ivane Sajko, Krležine "sestre po senzibilnosti", kako kaže Buljan, smatrajući da je *Europa* ženska predstava koja zaokružuje pripovijest o potrazi za novom

Ovaj dvojac s jednim od najoriginalnijih hrvatskih redatelja odlično se uklopio u novi koncept CNP-a – otvorenosti novim tendencijama i istraživanjima u teatru, potrebom za internacionalizacijom. Crnogorsko kazalište često zove inozemne autore pa je tako Paolo Magelli režirao *Malograđane* i *Galeba*, što je uvijek dobrodošlo za ansambl koji je bio oduševljen Buljanovim načinom rada. No, vratimo se samoj gotovo četverosatnoj izvedbi koja je dijelom prikovala za sjedala brojnu podgoričku publiku, a dijelom izazvala vrlo oprečene reakcije. Buljanova estetika viđena u Crnoj Gori bila je nastavak onih zasada koje je postavio u svom dosadašnjem radu pa smo slagalicu njegove kazališne vizije "strogo kontroliranog kaosa" ostvarene u CNP-u već vidjeli primjerice u projektima *Jazz* ili *Marš, pjesma nad pjesmama*. Posebna je vrijednost ove predstave što je ta raskošna i labava dramaturgija, samo naoko bez sustava, funkcionirala savršeno, podmazana velikim kazališnim

zemljom. "Europa je pitanje ženskog principa uopće, a s druge strane Europa je danas samo EU. Žudnja za ženom, žudnja za ulaskom, za penetracijom u Europino tijelo je motiv ove predstave. Što znači biti u Europi, a ne biti EU? Kolumbo je pak metafora preispitivanja 'otkrića' i suočenja s Novom zemljom. Ivana Sajko Europi umjesto Zeusa, za ljubavnika namjenjuje pustolova i ratnika, nekog Pukovnika iz današnjeg rata", kazao je Buljan, koji će se do kraja 2006. još jednom baviti Krležom i režirati, u Litavskom narodnom kazalištu u Vilniusu, Krležine *Glembajeve*.

Fenomenološki gledano, zanimljivo je da se Crnogorsko narodno pozorište, koje je izgorjelo gotovo do temelja, pa je potom nakon sedam godina ponovno otvoreno u svibnju 1997. godine, okrenulo Krleži i suvremenoj hrvatskoj autorici čija se djela postavljaju diljem Europe, ali i u Australiji.

iskustvom i redatelja i ansambla iz kojega je prštala kreativna energija.

Takoder, u spoju dvaju dramskih tkiva, Buljan je slijedio misao vodilju, opravdavajući je kazališnim razlozima, kazališnim izražajima. Time je crnogorsko kazalište dobilo predstavu osebjune estetike, predstavu kojoj nije teško prognozirati festivalsku budućnost, a osim toga, ono što je posebice važno, veliki crnogorski ansambl upustio se u intrigantnu avanturu čiji su rezultati bili i te kako vidljivi na sceni.

A kako je zapravo Buljan povezao *Kristofora Kolumba* i *Europu*, u tom velikom glazbeno-scenskom projektu što problematizira i profano i svjetovno, vanjsko i unutarnje, princip muškog i ženskog, jednako dovodeći u pitanje i jednu i drugu zadanu polarnost? Njegov Kolumbo je vizionar, genij, svjetski čovjek, admiral koji silno želi otkriti novi svijet, ne otkrivajući i uzimajući si za

pravo sakriti svoj unutarnji mundus te osoba koja se iz novog svijeta više ne može, ali i ne želi vratiti. Njegov put nije kružnica, nego pravac, a to je geometrijska zadatost koju slijedi vjerno kao ratnik, čime se povezuje s Pukovnikom u Europi. Jer oboje su, sudeći po kozmičkim zakonima, zapravo promašili, samo im ljudska ograničenost ne omogućuje da to prihvate.

Na antagonizmu svjetina – izniman, hrabar, odvažan i drukčiji pojedinac Buljan gradi prvi dio predstave sastavljajući atraktivne kolaže, događanja na brodu, na mračnoj i ogoljeljoj pozornici-brodu, s tek pokojim začudnim rekvizitima, neprekidno upotrebljavajući glazbu kao sretnu dramaturšku podlogu (stari šlageri, zabavno-popularni standardi) kao komentar. Duhoviti i djelomično apokaliptični kostimi Ane Savić Gecan (razne varijante radnih i svečanih uniformi, dijelovi obvezne opreme raznih supkulturnih skupina), čime Kolumbovi ratnici snažno podsjećaju na bojovnike nekoga od nepoznatih ratova u Trećem svijetu, kao u svim dosadašnjim Buljanovim predstavama važan su semantički dio projekta, baš kao i brojni scenografski detalji koje potpisuje Natalija Vujošević (na palubi se peče riba, šire se pravi mirisi, gotovo se osjeća miris užeglog jela, dugačka ljuljačka podaruje štih dekadencije).

Koristeći se Krležinim predloškom, Buljanovi likovi (fascinantno ih tumače Predrag Borilović, Ivan Bezmarović, Branislav Vuković, Danilo Čelebić, Dejan Ivanić, Stevan Radosinović, Dragan Račić, Momo Pičurić, Gojko Burzanović, Sejfo Seferović, Želimir Šošo, Viktor Gatolin, Zoran Vujović i Olivera Vuković), kojima nije stran ni ekstatičan ples ni ekspresionistička gesta ni posezanje za fizičkim teatrom, uvode nas iz jedne ratne priče s prve crte bojišnice, priče u pohod novom životu i svijetu (koji će se donijeti poput dara onima koji kod kuće strpljivo čekaju) u gotovo intimnu sferu svijeta žena koje su čekale svoga pukovnika, svoga vojnika, točnije do drugoga dijela predstave – do *Europe*. Redatelj nas iz jednoga muškog mundusa prenosi u zavodljivi ženski svijet – u kuhinju, garderobu, ispovjedaonicu, gimnastičku dvoranu. Čudesno je koliko se Buljanovo uprizorenje *Europe*, delikatno aktualno, zaodjenulo u estetiku brojnih izvedbi *Kraljeva*, te najizvođenije Krležine rane drame, čime nas redatelj još jedanput vraća Krleži i prvomu dijelu predstave, uvodeći blagu metateatralnost i citatnost. Bujice ženske konfesionalnosti, ženskog

očaja, nemira, boli, čežnje, nostalgije u dojmljivim interpretacijama Jadranke Mamić, Ljubice Barač-Vujović, Dragane Popović i Ane Vujošević (četiri posvete Brechtovoj Majki Courage) pletu pripovijest o Pukovniku koji je otišao u veliki rat poslije kojeg više ništa nije bilo isto, o svojim emocionalnim ranama, željama i ambicijama, o svojoj pravoj ženskoj praznini, o kojoj je toliko rekla ginekritika i postkolonijalna kritika. Metaforički, Europa postaje žrtva razaranja sasvim druge prirode i na toj ženskoj fronti istina o pravim razlozima ratova ima sasvim drukčije lice, lice ratnog zločina, osvete, suđenja, izricanja kazne i dugog odsluživanja izrečenih sankcija. Teško se u tom eruptivnom monologu Ivane Sajko ne sjetiti trenutačnih suđenja u Europi i političkog folklor Balkana, iako je riječ o djelomično poetsko-nostalgičnim pasażima omamljujućeg ritma.

“Voljela sam te, Pukovniče, iako znam da mi ne vjeruješ. Nisi ni onda. Pravi vojnik nikome ne vjeruje. Nije bitno, evo opet to kažem. Više nije. Sumnjao si da uokolo pričam naše bračne tajne i pišem poeziju. Krivo. Već sam odavno izgubila sve prijatelje, a stranice dnevnika su bile prazne. Šutjela sam poput tebe. Naučila sam progutati ljubav čim bi mi krenula izbijati na obraze. Gurnula bih je nazad u želudac prije no što stigne proključati. No, želudac bi i dalje cvilio: ljubav”, kaže ženski ispovjedni karakter u *Europi*.

Postavljanje ovoga teksta uklapa se u recentna događanja na cijelom prostoru bivše Jugoslavije, na prostoru koji traži svoju novu zemlju, ali ne kao Kolumbo preko Atlantskog oceana, već u tolikoj žudenoj Europi.

U podtekstu predstave ta Europa kao izmučena žena s ratnim ožiljcima postaje simbol potrage koju Buljan na kraju *Europe* navješćuje kao vjeru u novi početak. Redatelj je uspio opravdati simbiozu dvaju djela u jednom projektu. Naglasivši u prvom dijelu rat kao cirkus, koristeći gotovo dionizijski princip, a u drugome rat koji je iza kulisa intimna svečanost izgubljenih žena, uhvatio se na vrlo rafiniran teatralan način u koštac s brojnim filozofskim idejama upisanima u predloške, ne docirajući europsku ideju ni kao imperativ ni kao samo jedno moguće rješenje. Stoga mu je uspjelo napraviti intelektualnu, moralno neupitnu i stoga veliku predstavu.

PREMIJERE
MEĐUNARODNA
SCENA
ONI KOJI
DOLAZE...
AKTUALNOSTI
DRUGA
STRANA
VOX
HISTRIONIS
IZ POVIJESTI
TEORIJA
OVE KNJIGE
DRAME

Kostimografija: Ana Savić Gecan
Scenografija: Natalija Vujošević
Asistent kostimografa: Ivanka Vana Prelević

**MIROSLAV KRLEŽA
KRISTOFOR KOLUMBO**

Predrag Borilović
Ivan Bezmarević
Olivera Vuković
Branislav Vuković
Danilo Čelebić
Dejan Ivanić
Stevan Radusinović
Dragan Račić
Momo Pićurić
Gojko Burzanović
Sejfo Seferović
Zelimir Šošo
Viktor Gatolin
Zoran Vujović

**IVANA SAJKO
EUROPA**

Ljubica Barać Vujović
Jadranka Mamić
Dragana Popović
Ana Vujošević
Ivan Bezmarević
Viktor Gatolin

Muzicari:
Filip Gavranović
Petar Dobricanin
Mesa Kerović